

**SPRAWOZDANIE
Z REALIZACJI ZADAŃ MAJĄCYCH NA CELU
OPIEKĘ NAD ZABYTKAMI
W GMINIE RZAŚNIA
ZA LATA 2020-2021**

Rzaśnia, maj 2022 rok

Wprowadzenie

Podstawę prawną opracowania sprawozdania stanowi Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840) oraz Uchwała Rady Gminy Rząśnia Nr XXVIII/206/2010 z dnia 9 kwietnia 2010r. w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Działania i kierunki rozwoju podejmowane przez gminę mają na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego i ochronę środowiska przyrodniczego. Połączone ze sobą turystyka historyczna i przyrodnicza stanowią atrakcję dla swojego regionu oraz dla gości z kraju i zagranicy.

W zakresie ochrony zabytków konieczna jest ścisła współpraca odpowiednich służb państwowych, samorządowych, kościelnych oraz społecznych. Potrzeba ratowania i ochrony zabytków jest naszym obywatelskim obowiązkiem.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Na podstawie art. 5, art. 6 ust.1 i art. 86 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zabytki objęte zostały ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i obywatela. Głównym aktem prawnym regulującym przepisy ochrony i opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ponadto istotnym jest uwzględnienie innych uregulowań prawnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdujących się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503 z późn. zm.)
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.). Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1973 z późn. zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 916 z późn. zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami ((t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1899 z późn. zm.).
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 z późn. zm.).

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Podstawowe cele programu opieki nad zabytkami zostały określone w art. 87 ust 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z tym przepisem program ma na celu:

- ✓ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- ✓ uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

- ✓ zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- ✓ wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- ✓ podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- ✓ określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- ✓ podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Ochrona dziedzictwa kulturowego w gminie Rzęśnia zgodna jest z innymi dokumentami gminnymi, wyznaczającymi długoterminowe kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Rzęśnia wynikają z dokumentów o charakterze strategicznym gminy:

- ✓ studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- ✓ miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rzęśnia,
- ✓ programu ochrony środowiska,
- ✓ planu odnowy miejscowości Biała na lata 2014 – 2020,

Stan ewidencyjny zabytków nieruchomych i ruchomych Gminy Rzęśnia

Zgodnie z art. 22, ust. 4 i 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, gmina prowadzi Gminną Ewidencję Zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na jej terenie.

Do Gminnej Ewidencji Zabytków wpisanych jest 225 pozycji, w tym;

6 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego, są to;

- 1) Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela w Białej;
- 2) pozostałości dworu obronnego w Białej;
- 3) Kościół p.w. św. Kazimierza i św. Józefa w Stróży;
- 4) pałac z XIX wieku w Stróży;
- 5) cmentarz parafialny w Rzęśni wraz z:
 - ✓ murem cmentarnym i bramą,
 - ✓ układem przestrzennym (kwatery i alejki cmentarne),
 - ✓ kaplicą cmentarną p.w. Ukrzyżowania Pana Jezusa,
 - ✓ starodrzewiem na cmentarzu; 21 wiązy szypułkowe, 1 brzoza,
- 6) kaplica rzymskokatolicka, przejściowy kościół filialny w Białej.

Ponadto 13 obiektów w tzw. Ewidencji konserwatorskiej, nie wpisanych do rejestru, w tym układ przestrzenny wsi Biała i Rzęśnia, oraz 206 obiektów (stanowisk) archeologicznych. Wyposażenie wnętrz zabytkowych kościołów oraz kaplicy cmentarnej w Rzęśni wpisane jest do wojewódzkiego rejestru zabytków ruchomych. Wszystkie parafie posiadają zbiór kart ewidencyjnych z opisem każdego zabytku ruchomego.

Gmina Rzęśnia posiada zewidencjonowane w formie albumu i na płytach CD kapliczki oraz krzyże przydrożne znajdujące się na terenie gminy.

Większość zabytków architektonicznych znajdujących się na terenie naszej gminy są to zabytki architektury sakralnej, będących w posiadaniu parafii. Na zabytki te Gmina Rząśnia każdego roku udziela dotacji, jednak tylko na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku, który został wpisany do rejestru. Gmina Rząśnia jest właścicielem dwóch obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, są to pozostałości dworu obronnego w Białej oraz pałac w Stróży, w którym mieści filia Gminnej Biblioteki Publicznej w Rząśni.

Na terenie gminy w Broszęcinie, na cmentarzach parafialnych w Rząśni i Stróży oraz na cmentarzu przykościelnym w Stróży znajdują się miejsca pamięci, mogiły, groby i kwatery wojenne. Groby kryją szczątki doczesne kolejnych pokoleń, tworzących historię naszej gminy. Są wśród nich ludzie szczególnie zasłużeni dla Gminy Rząśnia i regionu. Wiele z tych grobów, poprzez swoje pomniki i inskrypcje, ma dziś historyczną i kulturową wartość. Stare, zabytkowe, pojedyncze mogiły czy prawie tablice nagrobkowe – to miejsca, o które trzeba zadbać. Każdego roku w budżecie gminy zabezpieczane są środki finansowe, dzięki którym możliwe jest utrzymanie w dobrym stanie grobów i kwater.

W miejscowościach Rząśnia, Stróża i Biała znajdują się pomniki przyrody, są to drzewa wiązu, lipy, brzozy, jesionu, kasztanowca i robinii.

Wykaz podjętych i zrealizowanych działań przy wsparciu finansowym Gminy Rząśnia, mających na celu opiekę nad zabytkami w latach 2020-2021.

L.p.	Lokalizacja zabytku	Rok wykonywanych prac	Rodzaj wykonywanych prac	Wartość wykonanych prac i sposób finansowania
1.	Kościół parafialny w Białej	2020	„Prace konserwatorskie ołtarza bocznego p.w. Ukrzyżowania i św. Barbary- etap I i II w kościele parafialnym w Białej”	150.000,39 w tym: 75.000,00 – Gmina Rząśnia 0,39 – wkład parafii 75.000,00 – Województwo Łódzkie.
2.	Kościół parafialny w Rząśni	2020	„Prace konserwatorsko-restauratorskie przy zabytkowym ołtarzu głównym i rzeźbie Krucyfiksu ołtarza bocznego kościoła p.w. św. Macieja w Rząśni”	200.128,28 w tym: 190.128,28 – Gmina Rząśnia 10.000,00 – wkład parafii
3.	Kościół parafialny w Stróży	2020	„Prace konserwatorskie i restauratorskie bocznego ołtarza p.w. św. Kazimierza w kościele parafialnym w Stróży- etap II”	143.734,00 – w tym 67.800,00 – Gmina Rząśnia 734,00 – wkład własny parafii. 75.200,00 – Województwo Łódzkie

4.	Kościół parafialny w Białej	2021	„Prace konserwatorskie ambony w kościele parafialnym w Białej”	120.479,00 w tym: 50.000,00 – Gmina Rząśnia 1.100,00 – wkład parafii 69.400,00 – Województwo Łódzkie
5.	Zabytkowy budynek w Stróży	2019r. (pozwolenie na przebudowę i rozbiórkę uzyskano w 2020 roku)	Opracowanie dokumentacji pod nazwą „przebudowa zabytkowego budynku w Stróży wraz z zagospodarowaniem terenu, rozbiórką budynku gospodarczego, budową boiska, parkingów, podziemnego zbiornika LPG, oraz instalacji oświetleniowej i sanitarnej	Gmina Rząśnia: 82.410,00 zł – opracowanie dokumentacji 36.674,14 zł – remont pokrycia dachowego 9.227,00 zł - rozbiórka istniejącego budynku gospodarczego i latriny

Opis prac konserwatorsko – restauratorskich wykonanych w latach 2020- 2021 w poszczególnych parafiach Gminy Rząśnia oraz w zabytkowym pałacu w Stróży.

Rok 2020

Kościół parafialny w Białej.

„Prace konserwatorskie ołtarza bocznego p.w. Ukrzyżowania i św. Barbary – etap I i II w kościele parafialnym w Białej”

Realizując zadania wynikające z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022r., poz. 840) oraz uchwały nr XXVIII/206/2010 z dnia 9 kwietnia 2010r. w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków w 2020 roku Gmina Rząśnia przekazała dotację na prace konserwatorsko-restauratorskie ołtarza bocznego p.w. Ukrzyżowania i św. Barbary- etap I i II w kościele parafialnym w Białej”.

Ołtarz boczny p.w. Ukrzyżowania i św. Barbary z obrazem św. Barbary eksponowany w kościele parafialnym w Białej to obiekt architektoniczny, przyścienny, jednoosiowy, ozdobiony dekoracją malarską oraz rzeźbiarską o charakterze figuralnym i ornamentalnym. Ustawiony na sarkofagowej mense. Środkową część nastawy ołtarzowej wypełnia prostokątny obraz św. Barbary, ozdobiony metalową aplikacją. Obraz po bokach ujęty parą pilastrów przed którymi eksponowane są rzeźby Matki Boskiej i Jana Ewangelisty. Po bokach ołtarza dekoracyjne ażurowe uszaki z wolutowo skręconych liści akantu i wici z wielopłatkowymi kwiatami. Dolna kondygnacja o zarysie owalu, płaskorzeźbą Boga Ojca na tle obłoków i glorii promienistej.

Prace konserwatorskie miały na celu zabezpieczenie ołtarza przed dalszym niszczeniem poprzez impregnację i zabezpieczenie drewna przed działaniem drewnojadów, oczyszczenie warstwy malarskiej i złota z brudu i wtórnych warstw, klejeniu i flekowaniu elementów konstrukcyjnych, ewentualnym dublowaniu obrazu na nowe płótno. Natomiast prace restauratorskie (konserwacja estetyczna) miały na celu przywrócenie ołtarzowi jego pierwotnego wyglądu i dawnej świetności poprzez uzupełnienie ubytków drewna, warstw technologicznych: zaprawy, złocień, srebrzeń oraz warstwy malarskiej pozwalającej odtworzyć właściwą kompozycję i prawidłowy odbiór estetyczne zabytkowego ołtarza bocznego p.w. Ukrzyżowania i św. Barbary eksponowanego w nawie kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela w Białej.

Zdjęcie wykonano po zakończeniu prac konserwatorskich ołtarza bocznego w kościele parafialnym w Białej

Kościół parafialny w Rzaśni.

„Prace konserwatorsko- restauratorskie przy zabytkowym ołtarzu głównym i rzeźbie Krucyfiksu ołtarza bocznego kościoła p. w. św. Macieja w Rzaśni”

Ołtarz główny z 1866 r. oraz rzeźba- krucyfiks z ołtarza bocznego p.w. Pana Jezusa Ukrzyżowanego z II połowy XVIII w. są wpisane do rejestru zabytków ruchomych pod pozycją B/120/1 i 4, podlegają ochronie na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7 pkt. 1 ustawy). Ołtarz ufundowany przez Macieja i Franciszkę Płaczkowskich z Warszawy , został zaprojektowany przez Faustyna Cenglera, a wykonany przez rzeźbiarza Aleksandra Sochatzkiego i pomalowany przez Myśkowskich i Adamczewskich z Warszawy. W ołtarzu znajduje się obraz z przedstawieniem „Męczeństwa św. Macieja” autorstwa Józefa Simlera z 1866 r. Późnobarokowa rzeźba z apollińskim przedstawieniem ciała Chrystusa Ukrzyżowanego, z II połowy XVIII w., pochodzi z wyposażenia poprzedniego drewnianego kościoła w Rzaśni wzniesionego w XVI w.

Prace restauratorskie miały na celu przywrócenie właściwego odbioru estetycznego i pełni walorów ekspozycyjnych, w szczególności poprzez uzupełnienie oryginalnej polichromii barwnej oraz złocień i srebrzeń pozwalających odtworzyć właściwą kompozycję i prawidłowy odbiór estetyczny zabytkowego ołtarza głównego i rzeźby – krucyfiksu z ołtarza bocznego p.w. Pana Jezusa Ukrzyżowanego z kościoła parafialnego w Rzaśni. Wykonanie zakresu prac badawczych oraz konserwatorskich i restauratorskich pozwoliło powstrzymać postępujące procesy destrukcyjne i zlikwidowało ich skutki, przywracając zabytkowemu ołtarzowi głównemu i rzeźbie Chrystusa z ołtarza bocznego p.w. Pana Jezusa Ukrzyżowanego z kościoła parafialnego p.w. św. Macieja w Rzaśni należyty stan zachowania oraz pełnię wartości artystycznych, a tym samym przyczyniło się do podniesienia walorów ekspozycyjnych zabytkowego kościoła.

Zdjęcie wykonane po zakończeniu prac konserwatorsko- restauratorskich ołtarza głównego w kościele w Rzęśni.

Kościół parafialny w Stróży.

„Prace konserwatorskie ołtarza bocznego p.w. św. Kazimierza w kościele parafialnym w Stróży – etap II.”

W 2020 roku prowadzony był również II etap prac konserwatorskich ołtarza bocznego p.w. św. Kazimierza w kościele parafialnym w Stróży. Prace obejmowały kompleksową konserwację i restaurację ołtarza bocznego. Z uwagi na stan zachowania zabytkowego ołtarza bocznego p.w. św. Kazimierza będącego jednym z elementów zabytkowego wyposażenia z kościoła parafialnego w Stróży, w dniu 30 kwietnia 2019 roku Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Łodzi wydał decyzję znak WUOZ-ZRR.5144.23.2019.EK pozwalającą na prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru.

Barokowy ołtarz boczny p.w. św. Kazimierza z ok. 1790 r. jest eksponowany po prawej stronie przy łuku tęczowym nawy kościoła parafialnego. Jest to ołtarz przyścienny, dwukondygnacyjny, jednoosiowy, ozdobiony dekoracją rzeźbiarską o charakterze figuralnym i ornamentalnym. Centralną część nastawy ołtarzowej w formie ramy zdobionej wicią roślinną i kwiatami wypełnia obraz z przedstawieniem św. Kazimierza adorującego Matkę Boską z Dzieciątkiem Jezus, na zasuwie obrazy św. Erazma i św. Bogumiła. Obrazy flankowane są przez dwie kolumny o kapitelach korynckich. Po bokach kolumn od zewnętrznej strony rzeźby św. Pawła i Piotra. Górna część obiektu nad kolumnami zwieńczona jest wydatnym, mięsistym,

mocno gierowanym fryzmem z dekoracją w formie prostokątnych aplikacji o motywie kwiatowym. W zwieńczeniu ołtarza obraz św. Wawrzyńca w ozdobnej ramie, flankowany siedzącymi puttami.

Prace konserwatorskie i restauratorskie miały na celu wzmocnienie konstrukcji obiektu, uzupełnienie ubytków, usunięcie wtórnych warstw, wzmocnienie strukturalne, konsolidację warstw technologicznych, przywrócenie właściwego odbioru estetycznego i pełni walorów ekspozycyjnych, w szczególności poprzez uzupełnienie oryginalnej polichromii barwnej oraz złocen i srebrzeń pozwalających odtworzyć właściwą kompozycję i prawidłowy odbiór estetyczny zabytkowego ołtarza bocznego p.w. św. Kazimierza eksponowanego w kościele parafialnym p.w. św. Kazimierza, św. Józefa Oblubieńca NMP i Przemienienia Pańskiego w Stróży.

Zdjęcie wykonano po zakończeniu prac konserwatorskich ołtarza bocznego w kościele parafialnym w Stróży.

Zabytkowy budynek w Stróży

Zagospodarowanie terenu i remont budynku komunalnego w Stróży.

W 2019 roku opracowano dokumentację pod nazwą „przebudowa zabytkowego budynku w Stróży wraz z zagospodarowaniem terenu, rozbiórką budynku gospodarczego, budową boiska, parkingów, podziemnego zbiornika LPG, oraz instalacji oświetleniowej i sanitarnej, na którą w 2020 roku uzyskano decyzję- pozwolenie na przebudowę i rozbiórkę.

Zadanie zaplanowane zostało na lata 2016-2022. W 2020 roku wykonano remont pokrycia dachowego na budynku komunalnym po byłej szkole podstawowej w Stróży. Zakres robót obejmował: demontaż części starego poszycia dachowego i części instalacji odgromowej, wykonanie na części dachu nowego poszycia dachowego z papy termozgrzewalnej, obróbkę kominów. Koszt zadania wyniósł: 36.674,14 zł.

W roku 2021 zadanie realizowano tylko w części dotyczącej rozbiórki istniejącego budynku gospodarczego i latryny. Poniesiona kwota wydatków w wysokości 9.227,00 dotyczy tylko poniesienia kosztów na roboty rozbiórkowe i nadzór archeologiczny.

Rok 2021

Kościół parafialny w Białej

„Prace konserwatorskie ambony w kościele parafialnym w Białej”

Barokowa ambona z obrazem Kazanie Chrystusa w zaplecku z połowy XVIII w., eksponowana w kościele parafialnym p.w. św. Jana Chrzciciela w Białej, jest wpisana do rejestru zabytków ruchomych pod poz. B/111/11-12, na podstawie decyzji z dnia 05.10.1971 r. (znak: KL.IV-660/90/71) i podlega ochronie na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 7 pkt. 1 ustawy). W związku z tym Łódzki Wojewódzki Konserwator zabytków wydał w dniu 03 marca 2020 roku decyzję znak WUOZ-ZRR.5144.23.2020.EK pozwalającą na prowadzenia prac konserwatorskich i restauratorskich.

Barokowa ambona ufundowana przez Krystynę z Małachowskich Sieniawską posiada wieloboczny korpus lekko wybrzuszony, obraz Kazanie Chrystusa w zaplecku, baldachim pięcioboczny z gołębicą w podniebiu i pięć ozdobnych medalionów z inskrypcjami w zwieńczeniu.

Wykonane prace miały na celu zabezpieczenie ambony przed dalszym niszczeniem poprzez impregnację i zabezpieczenie drewna przed działaniem drewnojadów, oczyszczono warstwę malarską złota z brudu i wtórnych warstw, klejeniu i flekowaniu elementów konstrukcyjnych, ewentualnym dublowaniu obrazu na nowe płótno. Natomiast prace restauratorskie (konserwacja estetyczna) miały na celu przywrócenie ambonie jej pierwotnego wyglądu i dawnej świetności poprzez uzupełnienie ubytków drewna, warstw technologicznych: zaprawy, złocień, srebrzeń oraz warstwy malarskiej pozwalającej odtworzyć właściwą kompozycję i prawidłowy odbiór estetyczny zabytku. Zrealizowanie zakresu prac konserwatorskich i restauratorskich, z założeniem zachowania największej ilości istniejącej substancji zabytkowej, pozwoliła powstrzymać postępujące procesy destrukcyjne i

zlikwidować ich skutki, przywracając zabytkowej ambonie z obrazem Kazania Chrystusa w zaplecku ambony należyty stan zachowania oraz pełnię wartości estetycznych i artystycznych.

Zdjęcie wykonano po zakończeniu prac konserwatorskich ambony w kościele parafialnym w Białej.

Podsumowanie.

Generalnym celem realizacji w/w zadań jest zahamowanie degradacji zabytków, zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie atrakcyjnego wizerunku Gminy Rzęśnia. Zaprezentowane działania służą poprawie stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz promocję mającą na celu zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców i turystów. Pełnią także rolę edukacyjną, ponieważ budzą w społeczności świadomość kulturową, rolę i znaczenie lokalnych wartości, wspólnych korzeni.

Wszelkie prace konserwatorskie, budowlane dotyczące obiektów wpisanych do rejestru zabytków były prowadzone zgodnie z wymogami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, po uzyskaniu stosownej decyzji o prowadzeniu prac. W zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,

gmina współpracuje z placówkami oświatowymi, kulturalnymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, fundacjami i kościołami, promując wartości materialne oraz niematerialne dziedzictwa kulturowego naszej gminy.

Powyższe zadania zrealizowane zostały w miarę posiadanych w budżecie środków finansowych przeznaczonych na ochronę zabytków.

Rząśnia, dnia 30 maja 2022 roku

Sporządziła: Emilia Pułkownik

Zatwierdził:

WÓJT GMINY RZAŚNIA

(-) Tomasz Stolarczyk